

Малгожата ЛУКАСЕВИЧ

П'ЯТЬ РАЗІВ ПРО ПЕРЕКЛАД

(фрагмент у перекладі Лариси Андрієвської)

Перекладацький альбом

*Traduttore, traditore*¹

«Переклад є розв'язуванням шарад».

Можна поназбирувати достатньо подібних сентенцій, щоб заповнити ними товстий альбом. Коли йдеться про переклад, вочевидь, на язык, під пера й на клавіатури самі просяться менш або більш вигадливі метафори й порівняння. Деякі, здається, намагаються причинитися до якомога влучного витлумачення явища, інші мають відверто оцінний характер. Надibuємо їх і в давніших трактатах про мистецтво перекладу, й тепер, у час, значно менш схильний до стилістичної декоративності. Вони квітнуть не лише у висловлюваннях з нагоди урочистостей і свят, а й також в есеях, у поважних критичних статтях, в інтерв'ю з перекладачами й перекладачками, ба навіть у наукових роботах з галузі перекладознавства. Усе вказує на те, що вони не повинні бути лишень приємним естетичним урізноманітненням. Навпаки, часто набувають вагомого значення, часом навіть з'являються в функції визначення. Їх застосовують критики, теоретики перекладу й самі перекладачі та перекладачки. Мабуть, насмілюся висловити ризиковану думку: в перекладацькому дискурсі вживають більше метафор, аніж де-небудь.

---

¹ Перекладач — зрадник (іт.)

Хочу послатися на думку видатного знавця предмета — Едварда Бальцежана:

«Особливою інтенсивністю, а також довговічністю відзначаються метафори, присвячені своєрідності мистецтва перекладу. Думки філософів, теоретиків, істориків і критиків перекладу, які намагаються добутися до суті перекладу (як процесу і як продукту), наполегливо пов'язують фахову термінологію з різноманітними формами стилістичних тропів [...] Дослідницькі терміни, підсвічені метафорами, є в траслатологічній рефлексії передвіку одні й ті самі, їх небагато, не порівняно менше від метафор, що їх витлумачують — головним чином щодо явної або уявної порівнювальної конструкції. Заради метафоричного тлумачення рідко добирають слова, призначені для опису особливих технічних питань, як-от перекладацькі трансформації), елементи поезики або варіанти перекладного тексту. [...] Джерелами метафоричних композицій стають натомість поняття фундаментальні, нечисленні й безустанно активізовані в історії перекладацької думки, що окреслюють позицію автора оригінального твору, роль перекладача, зв'язки між чужомовним текстом оригіналу й текстом перекладу, зрештою, стосунки між мовами й культурами².

Чому так відбувається?

---

² Едвард Бальцежан, **Переклад як війна світів. У колі транслатології й**

компаративістики, Видавництво наукове UAM, Познань 2009, с. 166 і наст., розділ 8:

«Метафори, які знають, що таке переклад» (ориг. Edward Balcerzan, **Przekład jako wojna światów. W kręgu translatologii i komparatystyki**, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, s. 166 i n., rozdz. 8: „Metafory, które wiedzą, czym jest przekład”).

Спробуймо для початку придивитися до цих стилістичних фігур і провести вступну кваліфікацію.

Спершу йде ціла група фігур, які я назвала б героїчними. Стинаються між собою погляд щодо безумовної принципової неперекладності мовного твору з перекладацькою практикою. Анна Каменська в нарисі під знаменною назвою «Похвала неможливості» перелічує перепони, що громадаються перед перекладачем, і пише:

«Задля окреслення феномену, яким є переклад поезії, вигадано чимало образних метафор. Їх часто повторяють до нестями, й вони є лише ще одним доказом абсурдності самого явища.

Переклад поезії є неможливим, адже на заваді йому стають нездоланні відмінності в мові, культурі й літературних традиціях, поетичній індивідуальності і, на чому авторка особливо наголошує, неповторність кожного справжнього поетичного твору — те, що в ньому вимовлено, може бути ословлено лише таким єдиним способом. А отож усі, хто причетний до поетичного перекладу, зазіхають на речі неможливі й вчиняють дії, абсурдні за своєю суттю. Вчиняють такі дії подеколи з гарним — чудовим! — результатом, адже існує певна глибинна спільність людського досвіду, яка призводить до того, що ми, попри все, розуміємо те, що розділяє нас і в часі, і в просторі.